

IJHE: CİLT / VOLUME 11, SAYI / ISSUE 25, S / P. 568 – 592.

Karanlığın İki Yüzü: George Orwell'in 1984'ü ve Bilge Karasu'nun Gecesi'nde Distopyanın İzleri¹

Seda KINIKLIOĞLU², Mümtaz SARIÇİÇEK³

Özet: Bu çalışmada George Orwell'in 1984 ve Bilge Karasu'nun Gece adlı romanlarında distopik temalar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. 1984 ve Gece romanları totaliter bir rejimin gölgesinde bireyin düşünce dünyasını, kimliğini, hafızasını hedef alan bir düzen eleştirisidir. Çalışma boyunca her iki eserde de totaliter rejimin bireyin ve toplumun üzerindeki denetimini sağlayan toplumsal kontrol mekanizmalarına odaklanılmış; 1984 romanında sunulan sistemle Gece romanındaki yapının benzer ve farklı yönleri irdelenmiştir. Totaliter rejimlerin yapısal özelliklerinin çözümlenmesinin yanında toplumun nasıl kontrol altında tutulduğuna dair uygulamalar tespit edilmiş ve açığa kavuşturulmuştur. Her iki eserde de rejim, ana karakterin karşısında duran ve onu sindiren bir güç olarak belirlenmiş; bireyin özgürlüğe ulaşmasının önünde bir engel olarak betimlenmiştir. Her iki metinde totaliter rejimle birlikte gelişen dilin işleyişi, otorite uygulayıcıları, otorite-gözetim-korku, direniş ve teslimiyet unsurları birlikte ele alınmış, bu durumun yol açabileceği karanlık sonuçlar belirlenmiştir. Her iki yazar da bu doğrultuda ortaya çıkabilecek toplumsal sorunlara dikkat çektiğinden metinlerin bugünün dünyasına dair anlamlı uyarılarda bulundukları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Distopya, totalitarizm, denetim mekanizmaları.

Two Faces of Darkness: Traces of Dystopia in George Orwell's 1984 and Bilge Karasu's Night

Abstract: This study comparatively examines dystopian themes in George Orwell's 1984 and Bilge Karasu's Gece. The novels 1984 and Gece are a critique of the system that targets the individual's world of thought, identity, and memory under the shadow of a totalitarian regime. Throughout the study, the focus is on the social control mechanisms that ensure the totalitarian regime's control over the individual and society in both works; the similar and different aspects of the system presented in the novel 1984 and the structure in the novel Gece are examined. In addition to analyzing the structural features of totalitarian regimes, the practices regarding how society is kept under control are identified and clarified. In both works, the regime is determined as a power that opposes and intimidates the main character; it is depicted as an obstacle to the individual's reaching freedom. In both texts, the functioning of language that develops with the totalitarian regime, the implementers of authority, the elements of authority-surveillance-fear, resistance, and submission are discussed together, and the dark consequences that this situation may lead to are determined. Since both authors draw attention to the social problems that may arise in this direction, it has been determined that the texts make meaningful warnings about today's world.

Key Words: Dystopia, totalitarianism, control mechanisms.

¹ Bu makale Prof. Dr. Mümtaz Sarıçipek danışmanlığında hazırlanan "Modern Türk Edebiyatında Ütopik ve Distopik Romanlar" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sedakiniklioglu@gmail.com Orcid:0000-0003-2152-8827

³ Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mumtazs@erciyes.edu.tr Orcid: 0000-0003-1701-5084.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 23-06-2025

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 29-07-2025

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: 10.59304/ijhe.1721911

Giriş

Totaliter yönetimlerin getirdiği baskıyı ve kısıtlılığı, doğa tahribatı sonucu ortaya çıkan karışıklığı, büyük salgınların yarattığı olumsuzlukları, teknoloji ve bilimin uç noktalarda kullanımı sonucu meydana gelen insani değerlerin yok edildiği karanlık bir geleceği anlatan eserler; distopya edebiyatı ürünleri arasında varsayılır. Distopya, esasında köken olarak “ütopya” kavramına dayanır. “Düşülke” olarak da ifade edilen ütopya, etimolojik olarak olumsuzluk ön eki “u” ile yer anlamına gelen “topos” sözcüğünden meydana gelmiştir. Antik Yunanca olan bu sözcüğün kavram olarak çıkış noktası, Thomas More’un 1516 yılında yayımlanan *Ütopya* adlı edebî eseriyle olmuştur. More, bu kavramı gerçekleşmesi mümkün olmayan, ideal toplum tasarımı olarak kullanır. Ütopya, bilimsel temellere dayanmaz; gerçeklikten çok hayal gücüne dayanır. Orhan Hançerlioğlu’na göre More’un bir ada üzerinden temellendirdiği hayali toplumsal düzen, aynı zamanda mevcut toplumsal düzenin bir eleştirisidir (1978). Özetle ütopya, mevcut durumla ilgilenmek yerine mevcut sistemi değiştirmeye yönelik tasarı sunan metinlerdir (Mannheim, 2002, s.64).

“İyi yer” anlamında kullanılan ütopya sözcüğünün karşıtı yani “kötü yer” anlamında ise “karşı-ütopya” veya daha çok “distopya” sözcükleri kullanılır. Kavramın ilk kez ortaya çıkışı, 1747 yılında Henry Lewis Younge tarafından yazılan *Ütopya ya da Apollo’nun Altın Günleri* adlı eserde “dustopia” sözcüğüyledir (Atasoy, 2017, s.60). 1868 yılında ise İngiliz Filozof John Stuart Mill, parlamentoda yaptığı konuşmayla “distopya” sözcüğünü tartışmaya açar. Bu konuşmada Mill, ütopya sözcüğünün karşıtı olarak distopya sözcüğünü önerir. Mill, gerçekleşmesi mümkün olmayacak kadar iyi anlamında kullanılan ütopya karşı, gerçek olması istenmeyen kötü anlamında distopya sözcüğünü Jeremy Bentham’ın “kakatopya” sözcüğüyle eş kullanır. Distopya sözcüğü de bu konuşmadan sonra giderek yaygınlaşır (Vieria, 2017, s.22).

On dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru aklı ve bilimi temel alan Aydınlanma düşüncesinin etkisi yavaş yavaş kaybolur ve ekonomik buhranlar, savaşlar, teknolojinin hızla gelişmesi, totaliter rejimlerin yaygınlaşması; ütopyacılık fikirlerinin yerini bireysel özgürlüklerin kısıtlandığı ve totaliter rejimlerin hâkim olduğu korku dünyalarına, distopyalara bırakır. Bilhassa Birinci Dünya Savaşı’yla insanlığın iyiye doğru gideceği fikri temelinden sarsılır (Claeys, 2017, s.155). Yirminci yüzyılın varoluşçuluk akımının öncüleri Jean-Paul Sartre, Albert Camus gibi isimlere göre toplum artık güvenilmezdir ve insan bu yapı içinde yalnızdır (Hançerlioğlu, 2019, s.487-494). Geleceğin belirsiz oluşu ve özgürlüğün tartışıldığı bu ortamda distopyaların doğuşu ise kaçınılmazdır. Edebiyatta ütopya eserleri mutlu sonla biten, donuk eserler olurken distopya

eserleri yalnızca kurgusal bir dünya inşa etmekle kalmaz; mevcut toplumsal yapının ve olası gelecek senaryolarının sorgulanmasını sağlar. Özetle distopyalar, mevcut toplumsal düzen üzerine eleştirel düşünmeye teşvik eder (Sutherland, 2018, s.272).

Temelinde insanın kusursuz bir canlı olabileceği inancını reddeden distopik metinler; insan doğasında olan eksiklikleri, hataları, zayıflıkları olduğu gibi kabul eder. Bunun üzerine bir karanlık gelecek tasavvuru sunan distopyalar, yalnızca felaket senaryoları oluşturmakla yetinmez; aynı zamanda okuyucuyu bu felaketten kaçması için de uyarır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yaklaşık yirmi yıl sonra gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği düş kırıklıklarıyla yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren distopya özellikle ABD'de yaygın hâle gelir. Fátima Viera'ya göre distopik metinler, bilhassa iki fikirden beslenir: Totaliter rejim ile bilim-teknoloji (2017). Bireylerin davranış ve duygularını kontrol ederek hatta kısıtlayarak korku veren baskıcı rejim, bilim ve teknoloji aracılığıyla varlığını sürdürür. Bu, distopik metinlerde toplumu denetlemenin kolay bir yoludur. Orwell'in romanında bu durum totaliter rejimin teknolojiyi de kullanarak bireyler üzerinde kurduğu tahakkümdür; Karasu'nun romanında ise bilim ve teknoloji olmadan totaliter rejimin sembolik görüntüsünün bireyler üzerindeki örtük tehdididir.

Distopik Romanlara Genel Bir Bakış

Distopik metinler; okuyucuyu yalnızca toplumsal, siyasal, teknolojik, çevresel, dinî konuları ele alan karanlık dünyalara çekmekle yetinmez. Bu metinler, aynı zamanda günümüze ve geleceğe eleştirel gözle bakmayı ve okuyucuyu gelecekle ilgili uyardırmayı hedefler. Atasoy'a (2017) göre bu metinler aynı zamanda toplumda bir değişim, hareket yaratma çabası içindedir. Böylelikle distopyalar, sundukları felaket senaryoları ile olabilecek olumsuzlukların önüne geçmek için okuyucuyu harekete geçirmeyi planlar.

1800'lü yıllarda Sanayi Devrimi ile gelişen teknolojik ve bilimsel faaliyetler doğadan uzaklaşan bireyin kendini sorgulamasına ve umudunun tükenmesine neden olur. Distopya, yalnızca tek tip bireylerin ve toplumların doğmasına neden olan modernitenin bir başarısızlığının sonucu değildir. Bunun aksine modernliğin aşırılığı distopyanın kendine yer bulmasına neden olmuştur. Ütopya farklı tezahürlerde modern yaşamın bir aracı hâline gelerek kendinden farklı olanı ötelere, moderniteyi amaçlar. Modernite de iyiye, mükemmele ulaşma çabasıyla hareket eder ancak burada unutulmamalıdır ki birey veya toplum; hafızasıyla, aidiyet duygusuyla, geçmişle anlam bulur. Bu anlamlar mükemmele ulaşmak için yok edildiğinde distopyalar devreye girer. Unutturulan hedefler, amaçlar distopya sayesinde yeniden hatırlanır ve anlam kazanır. Distopyalar, ütopyanın yokluğundan ortaya çıkan metinler değildir; modernite

bağlamında ütopyanın zorla dayatılmasıyla orta çıkan metinlerdir. Distopyaların bir başka özelliği de distopik romanlardaki sınırlardır. Burada yalnızca fiziksel bir sınırdan söz edilemez. Distopik metinlerde duygusal ve düşünsel sınırlar da belirgindir (Hazır-Dereci, 2017, ss.111-112).

Amerikalı Yazar Jack London tarafından 1908 yılında yayımlanan *Demir Ökçe*, distopyanın edebiyat alanında ilk yansımalarından biridir. Gelecek bir zamanı ele alan eserde kapitalist sistem, “Demir Ökçe” adlı oligarşik bir sisteme dönüşür. Roman kahramanı Ernest Everhard, sosyalist bir liderdir ve onun aracılığıyla bu sisteme karşı sosyalist bir devrim hayali anlatılır (2008). Eserin amacı, yalnızca karanlık bir geleceği anlatmak değildir; distopyalara özgü dönemin siyasi gerçekliğine dair bir eleştiri de sunmaktır. Demir Ökçe metaforu, işçi sınıfı üzerinde kurulan tahakkümün somut bir hâlidir.

Distopik romanlar, toplumun her alanına sızmış bir kontrol mekanizmasıyla toplumları itaat ettirmeye ve sistemin istediği şekilde düşündürmeye, hareket ettirmeye ve yaşamlarını sürdürmeye mecbur bırakır. Distopik metinlerde otoritenin varlığı, bireyin özgürlüğünden daha önemlidir. Böylece sistem mutlak ve gizli bir denetimle toplumu baskılar. Aksi hâlde sistemin ilerlemesi ve devam etmesi zorlaşır (Çelik, 2015, s.57).

Jack London’ın *Demir Ökçe* romanından sonra Yevgeni İvanoviç Zamyatin’in *Biz* (1921), Aldous Huxley’in *Cesur Yeni Dünya* (1932), George Orwell’in *1984* (1949), Ray Bradbury’nin *Fahrenheit 451* (1953), Anthony Burgess’in *Otomatik Portakal* (1962), Herbert George Wells’in *Zaman Makinesi* (1985), Margaret Atwood’un *Damızlık Kızın Öyküsü* (1985) romanları gibi pek çok eser distopya türünde önemli yer tutarlar.

Distopik roman kurgusunda iki tip karakter karşımıza çıkmaktadır: Bu karakterlerden biri distopik düzeni kusursuz olarak algılar, diğeri de bu düzenin bir yıkım olduğunu bilir. Her iki farklı bakış açısına sahip karakterler üzerinden distopya olumlu ve olumsuz yönleriyle yansıtılır. Bu durum distopik metinlerin ütopyik metinlerden farklı işlevde olduğunu bir göstergesidir. Distopik metin yazarları, kurguladıkları bu felaket senaryolarına sahip eserlerine “ütopya” sözcüğünü çağrıştıracak isimler verir: *Cesur Yeni Dünya*, *Biz* gibi.... Bu isimlendirmeler distopik düzenin ilk başta okuyucuda iyi olduğu zannı oluştursa da okuyucunun metne eleştirel bir şekilde yaklaşmasını sağlar (Neydim, Polatel, 2020, s.67). Bu durum *1984* ve *Gece* romanlarında da geçerlidir. Her iki metnin ana karakteri mevcut durumdan huzursuzdur ve bir arayış içindedir. Totaliter sisteme uyumlu toplumun içinde hem Winston hem de N. karakterleri sistemle çatışır.

George Orwell tarafından yazılan ve 1949 yılında yayımlanan *1984*, distopya edebiyatının öncü eserlerinden biridir. Eser, gelecek bir zamanı anlatarak bireysel özgürlüklerin yok sayıldığı ve gerçeğin devlet eliyle yeniden şekillendirildiği totaliter bir distopyadır. Okyanusya, Avrasya ve Doğuasya olarak üçe ayrılan bu dünyada olay örgüsü Okyanusya’da geçer. Gerçek Bakanlığı, Barış Bakanlığı, Sevgi Bakanlığı ve Varlık Bakanlığı olmak üzere bu dört bakanlık; Parti adlı iktidara bağlı çalışmaktadır. Parti lideri ise eserde gizemini koruyan ve her yerde herkesi gözetleyen Büyük Birader’dir. Romanın ana karakteri Winston Smith, Gerçek Bakanlığında çalışmaktadır.

Winston, zaman geçtikçe totaliter rejimin ikiyüzlülüğünden huzursuz olur ve yasak olmasına rağmen bir günlük tutmaya başlar. Bu durum Winston’ın sisteme karşı başkaldırmasının ilk basamağıdır. Winston’ın Julia adlı bir kadınla duygusal bir ilişki yaşaması, rejimin suç saydığı bir diğer eylemdir. Bu durum Winston için bir kırılma anıdır. Bu aşk, Winston’ın zihinsel olarak özgürleşmesinin yolunu açar. İlişkileri kısa sürüp açığa çıkınca Winston ile Julia Parti tarafından sorgulanıp işkenceye tabi tutulur. Düşünce Polisi, rejimin denetim mekanizmalarından biridir ve sistemin devam etmesini sağlayan en önemli araçtır. Tele-ekranslardan insanların her anı izlenir. “*Resim öyle yapılmıştı ki, gözler her davranışınızı izliyordu sanki. Posterin altında, BÜYÜK BİRADER’İN GÖZÜ ÜSTÜNDE yazıyordu.*” (Orwell, 2016, s.13) Rejim yalnızca fiziksel özgürlüğü kısıtlamakla kalmaz; zihinsel özgürlüğe de müsaade etmez. Metinde sürekli yinelenen ve Parti’nin sloganı olan “*SAVAŞ BARIŞTIR/ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR/CAHİLLİK GÜÇTÜR.*” (Orwell, 2016, s.16) sloganı ile bireylerin zihni kontrol altında tutulmaya çalışılır; çünkü dil, burada düşünceyi sınırlandırır. Neyin düşünülebileceğini dil belirler.

Başlangıçta sisteme karşı bir direnişçi gibi görünen ancak sadık bir rejim üyesi ve işkencecisi olan O’Brien, rejime karşı olanları fiziksel işkenceler dışında felsefi sorgulamalarla da köşeye sıkıştırarak onların dirençlerini kırar. Winston’ı sorgulayan O’Brien, mantık oyunları ile onun içsel sorgulama sürecini baltalar. O’Brien, bunu yaparken Winston’ın gerçeklik algısıyla oynar:

Seni neden buraya getirdiğimizi söyleyeyim mi? İyileştirmek için! Aklını başına getirmek için! Bilesin, Winston, buraya getirdiğimiz hiç kimseyi iyileşmeden bırakmayız. İşlediğin o ahmakça suçlar umurumuzda değil. Parti gözle görülür eylemlerle ilgilenmez; bizi ilgilendiren tek şey düşüncedir. Biz düşmanlarımızı yok etmek için uğraşmayız, onları değiştiririz. Bilmem, anlatabiliyor muyum? (Orwell, 2016, s.16)

Rejim için istikrar en önemli unsurdur. Bu unsurun yoluna çıkan her şey istisnasız yok edilir. Zihinsel işkenceler ve sorgular aracılığıyla Winston'ın sistemle olan içsel çatışmaları son bulur. Winston, her şeyi unutarak Parti'ye ve mevcut rejime yakınlık hissetmeye başlar. Böylelikle totaliter distopik rejim, Winston'ın uyanışını bertaraf ederek yara almadan yoluna devam eder. Bu çatışmayı Parti kazanır.

Bilge Karasu tarafından yazılan ve 1985 yılında yayımlanan *Gece* romanı; Türk edebiyatında postmodernist⁴, distopik bir anlatı olarak sınıflandırılır. Eser; belirli bir zaman, mekân veya karakter üzerinde yoğunlaşmaz. Eser boyunca anlatıcı; “Yazar”, “Düzeltilmen”, “Yaratman” gibi sembolik isimlerle sürekli değişir. Anlatıcının eser boyunca değişmesi romanda ritim değişikliği yaratır (Sarıçiçek, 2013, s.35-36). Bu sürekli değişen anlatıcı üzerinden eserin tek bir bilinçten değil de parçalanmış ve bölünmüş bilinçlerden oluştuğu söylenebilir. Baskıcı bir düzenin hâkimiyetinde yaşayan insanların korkuları romanın kurgusunu oluşturur. Kimliği belirsiz kişilerden oluşan “Gecenin İşçileri” topluma mütemadiyen korku salar. Evlere işaretler koyan, insanları takip eden, sokaklarda gezen bu kişiler; gerekli gördükleri takdirde insanları öldürebilirler. Eserde gece, bir zaman diliminden çok totaliter rejimin karanlığını sembolize eder. Gece; bireyin bilinç hâli, aynı zamanda bireyin içinde bastırmış olduğu endişe, korku, arzu gibi duyguların simgesidir: “*Gece oluyor yavaş yavaş. Bağırsaklarımızın içinden yüreğimize gözlerimize doğru yükseliyor.*” (Karasu, 2013, s.16)

Rejimin uygulayıcı organı gecenin işçileri, ikinci vaktiyle birlikte sokaklarda görülmeye başlar. “*Gece işçileri metaforuyla devletin kolluk güçlerini hatırlatan ve bu güçlerin toplumu sindirmek için yarattıkları terörden bahseden Gece, devlet erki karşısında küçülmüş, pasifleşmiş modern bireyin zavallılığına vurgu yaparak distopyayı davet eder.*” (Cengiz, 2015, s.53)

Gece işçileri, insanları psikolojik olarak geceye hazırlamak için sürekli sokaklarda dolaşırlar. Bunun için yanlarında getirdikleri zarar verici aletler, insanlara istemsiz korku aşılar; çünkü insanlar bilir ki bu aletler yaralamak, dövmek parçalamak, koparmak için kullanılır (Karasu, 2013, s.17-18). Ne yaptıkları belli ancak kimin adına yaptıkları belirsiz bu kişiler rejimi soyut bir alana taşır.

Distopik metinlerde slogan yalnızca bir propaganda aracı değildir. Düşünceyi yönlendirmek, kitleleri aynı fikirde buluşturmak, sorgulamayı önlemek için kullanılan etkin bir nesnedir ve

⁴ *Gece* romanının dil, karakter, mekân, zaman, anlatıcı gibi unsurlarını postmodernizm açısından okumak için bkz. İlyas Akman, *Bilge Karasu'nun Eserlerinde Postmodern Unsurlar*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Diyarbakır, 2016, s.249-312.

totaliter rejimlerin aynı zamanda en güçlü silahıdır. Tıpkı 1984 romanında olduğu gibi *Gece*'de de rejimin topluma dayattığı bir slogan vardır: “Gece Gelecek”. Rejimin baskı, şiddet, kısıtlama gibi amaçlarına hizmet eden bu cümle sıklıkla tekrarlanarak bir tehdit, bir kehanet olarak algılanır. Gecenin gelişiyle baskının artacağı izlenimi, rejimin gizli eliyle bireyler üzerinde bir tahakküm ortamı yaratır. Böylelikle toplumda kıvılcımlanacak umut ve özgürlük arzusu “Gece” gelmeden sökülüp atılır.

Gecenin işçilerinin bu bölüğü, duvarlara, kapılara, direklere, yollara, taşa tahtaya yazı yazmakla görevlidir. Herkesin uyuduğu, ya da ışığını söndürüp karanlıkta kaygıyla beklediği saatlerde bunlar “Gece Gelecek” diye yazarlar şehrin her yanına. Küçük gecelerin küçük sabahlarında yola düşen herkes, büyük gecenin (küçük de olsa “sabah” denecek bir sabahı hiç gelmeyecek bir gecenin) habercisi olan bu yazıları okur. (Karasu, 2013, s.40-41)

Romanın kahramanı N. ismindeki kişidir. N. bazen de anlatıcı konumundadır. Yargılamalar Bakanlığına götürülen N. burada sorgulanır. Romanın ilerleyen bölümlerinde O. adlı kişi devreye girer. Başkent Araştırma Merkezi ve Güneş Hareketi’ni yürütür ve N.yi çocukluğundan beri tanır. Sistemin devamlılığını sağlamak ve N.yi sistem dışı edebilmek için ona bir oyun oynar. Aynı zamanda O., N.nin sorgulanmasına sebep olan kişidir. 1984 romanında O’Brien karakteriyle bu bağlamda benzerlik gösterir. Romanda yer alan başka bir karakter Sevinç de oynanan oyunun bir parçasıdır. Sevinç, aynı zamanda O.nun eski sevgilisidir. Romanın son bölümünde O. ve Sevinç’in kurdukları tuzakla yurt dışında bir toplantıya katılan N. burada yaşadığı olaylar sonucunda bıçaklanır ve hastaneye yatırılır. Döndüğünde ise N.nin parçalanmış zihni ve bilinciyle roman son bulur:

Bu iş nereye dek sürer? Herhalde yalnız kalıncaya dek. Bütün aynalarda kendinizi görünceye dek, herkesin gözü sizin aynanız oluncaya dek... Daha doğrusu, önlerinde durmasanız da aynaların hepsi sizi gösterinceye dek; gönüllerinde olmasanız bile insanların gözleri sizden duydukları korkuyu yansıtmaktan başka bir işe yaramaz oluncaya dek... Her şey, eninde sonunda, onu anlatanın (yani onu başkalarınca da özümlenir kılanın), o tek kişinin, o tek usun gördüğü, düşlediği, düşündüğü değil midir? Her şey gelip buna dayanmaz mı?

Herkesi aldatmış, aldatmağı iş edinmiş bile olsak, kendimizi aldatmamak gerekmez mi? (2013, s. 223)

Eser, geleneksel hikâye kurgusundan uzaktır. Bilinç parçaları dağınık bir şekilde eserin kurgusunu oluşturur. Eserin sonlarına doğru gecenin bir zaman diliminden öte zihnî bir abluğa olduğu açığa çıkar. Bu kolektif korku, artık bireyler tarafından içselleşerek sonsuzluğa açılan

bir karanlığın simgesidir. Korku simgesi hem romandaki toplumunu hem de okuyucuyu bu karanlığın içine hapseder. Tıpkı *1984* romanında olduğu gibi *Gece* romanında da sistem için tehlike oluşturacak birey, sistemin fedaileri tarafından bertaraf edilir. Distopik metinlerde sistem adına tehdit oluşturacak bireyler genellikle fiziksel olarak değil de zihinsel olarak yok edilir. Önce birey toplumdan izole edilir, ayrıştırılır veya gözetim altında tutulur. Daha sonra sistem bu kişiyi uyumlu hâle getirmek için manipülasyon, psikolojik baskı veya zihinsel işkence ile kişinin fikirlerinden veya benliğinden uzaklaştırılmasını sağlamaya çalışır. Sürecin sonunda kişi, sisteme karşı direnç gösterecek gücü ve isteği kendinde bulamaz. Distopik metinlerde iktidar, kendisine zarar verilmesini seyretmez; zaman kaybetmeden çatlak seslere bu şekilde müdahale eder. Sistemin varlığı, her zaman bireylerin hatta toplumun üzerindedir.

Distopik anlatılarda erk, yönetme gücünü gerçek dünyadaki gibi yasalardan dolayısıyla iktidarla ilişkili yapılardan almak yerine doğrudan bireylerin zihinlerini kuşatma becerisinden alır. Tepeden inme, salt bir otorite tarafından bireyin yaşam alanına ve özgürlüğüne müdahale edilir. Bu sebeple otoriteye boyun eğme zorunlu bir hâle getirilir. Bu çalışmada *1984* romanı, *Gece* romanıyla distopik bağlamda karşılaştırmalı olarak incelenecek ve totaliter rejimlerde distopik unsurlar mercek altına alınacaktır. Her iki romanda benzer distopik unsurlar üzerinde durulacaktır.

Dilin İşlevi: *1984*'te Yenisöylem ve *Gece*'de Karanlığın Umudu

1984 romanında “Yenisöylem” dil tasarısı, totaliter Parti rejiminin ideolojik bir aracıdır; Okyanusya’nın resmî dili ve projesidir. Burada dil, yalnızca düşüncüyü sınırlandırmakla kalmaz; ayrıca rejimin aleyhinde yeni düşüncelerin oluşmasını da engeller. Yenisöylem, insan zihnini şekillendirmek üzere oluşturulmuştur. *1984* evreninde zihni kontrol etmek demek, dili kontrol etmek demektir. Her yıl azaltılan sözcükler, bireyin ufkunu da azaltır. Böylece dil üzerinden bir zihin kontrolü sağlanır. Her şeyden öte asıl amaç, elbette rejime karşı tüm söylemleri yok etmektir. Böylece dil perde arkasında rejimin sorunsuz devam etmesini sağlayan en önemli araçlardan biridir:

Dile son biçimini veriyoruz; başka bir dil konuşan hiç kimse kalmadığında alacağı biçimi. Sözlüğü tamamladığımızda, senin gibilerin dili yeni baştan öğrenmeleri gerekecek. Bana öyle geliyor ki, sizler asıl işimizin yeni sözcükler icat etmek olduğunu sanıyorsunuz. Oysa ilgisi yok! Sözcükleri yok ediyoruz; her gün onlarcasını, yüzlercesini ortadan kaldırıyoruz. Dili en aza indiriyoruz. On Birinci Baskı'da, 2050 yılından önce eskiyecek tek bir sözcük bile bulunmayacak. (Orwell, 2016, s.63)

Okyanusya’da suç sayılan sözcükler kullanılmazsa ortada suçu oluşturabilecek bir şey de olmaz: “Yenisöylem’in tüm amacının, düşüncenin ufkunu daraltmak olduğunu anlamıyor musun? Sonunda düşünce suçunu tam anlamıyla olanaksız kılacağız, çünkü onu dile getirecek tek bir sözcük bile kalmayacak.” (Orwell, 2016, s.65)

Yenisöylem sözcüklerinden en dikkat çekici olanı “ördeksöylem”dir. Sözcüğün tanımı, bireylerin sistemi eleştirmeden, sorgulamadan Parti’nin sloganlarını tekrarlamasıdır (Orwell, 2016, s.67). Yine metinde geçen “yüzsuçu” kavramı dilin bedensel olarak işlenen suça yüklediği bilinçli baskı unsurudur. “Düşüncesuçu” ise bir eylemde bulunmadan sadece zihinden geçirilen rejimi sorgulama, rejimden ve Büyük Birader’den nefret etme, özgür olma arzusu gibi sistemin kabul ettiği tüm bu zihinsel suçların adıdır. Bu suçu işleyenlere de “düşünce-suçlusu” denilmektedir: “*Sen bir düşünce-suçlususun! Sen bir Avrasya casususun! Seni vururum, seni buharlaştırırım, seni tuz madenlerine yollarım!*” (Orwell, 2016, s.35) Rejim, yalnızca fiziksel bir baskıya razı olmaz; bireylerden zihinsel bir teslimiyet de bekler. Bunun için de sisteme karşı olabilecek kimseleri aşağılar ve tehdit eder. Dil, distopyalarda metaforik olarak iktidar mekanizmasının kelepçesi, hapishanesidir.

Rejimin eliyle oluşturulan toplumsal hayata dair yenilikler ve değişiklikler önce dil üzerinden tasarlanmaktadır. Bilhassa rejim tarafından hoş karşılanmayan arzu, bireysel haz, tutku gibi duygular tehlikeli görülür. Bireylerin mahremiyetleri de denetim altındadır. Dil üzerinden rejimin bu tahakkümü, yalnızca eylemi değil hayali, düşünceyi de denetlemeye yöneliktir. 1984 evreninde baskı doğrudan yapılmaz; sistemin lehine olan bir düşünceyi aşılayarak ve kültürel kodları kullanarak yapılır:

Cinsel ilişkinin, lavman yapmaktan farksız, hiç de iç açıcı olmayan sıradan bir işlem olarak görülmesi gerekiyordu. Bu da hiçbir zaman açıkça dile getirilmiyor, çocukluklarından başlayarak dolaylı bir biçimde Parti üyelerinin beyinlerine işleniyordu. Dahası, her iki cins için de sonuna kadar bakır kalmayı savunan Seks Karşıtı Gençlik Birliği gibi örgütler bile kurulmuştu. Bir gün tüm çocukların yapay dölleme (Yenisöylem’de yapdöl deniyordu) yoluyla dünyaya getirileceği ve kamu kurumlarında yetiştirileceği söyleniyordu. (Orwell, 2016, s.78-79)

Eserde geçen Gerçek Bakanlığı, Barış Bakanlığı, Sevgi Bakanlığı ve Varlık Bakanlığı gibi kurumların isimlendirmeleri; gerçek algısının derinden kırılmasına yol açar. Bu isimlerin her biri kendi anlamıyla çelişmektedir. Gerçek Bakanlığı geçmişi değiştirir, Barış Bakanlığı savaşlardan sorumludur, Sevgi Bakanlığı bireyler üzerinde korku üretir, Varlık Bakanlığı ise refah haberleriyle gerçek yoksulluğu gizler. Orwell’ın distopyasında her bir sözcük, isminin çağrıştırdığı şeyin tam zıddıdır (Neydim, Polatel, 2020, s.67). Bu da “çift düşün” tekniğiyle

doğrudan ilintilidir (Orwell, 2016, s.232-236). Böylelikle 1984 distopyasında dil, gerçeği aşındıran bir işleve sahiptir. Doğruyu ve yanlış ayırt etmeyi zorlaştırır.

Yenisöylem'in yeni sözcükleri ile birey ve toplum zihinsel anlamda yeniden şekillenir. Dil, bir iletişim aracı olmaktan çıkıp zihni kontrol eden bir mekanizmadır. "Eskisöylem" günümüz dili, Yenisöylem'in karşıtıdır. Oluşturulan her bir sözcük, "Eskisöylem"den yani önceki ideolojinin dilinden sözcükleri yok etmek üzere tasarlanır. Böylece Parti'nin ideolojisi toplumun hafızasına yer edinerek kalıcı hâle gelecektir.

1984'te ideolojinin en önemli araçlarından biri olan dil, *Gece*'de iletişim aracının dışındadır ve roman kurgusunun yapı taşlarından biridir. Aynı zamanda *Gece*'de dil, simgeseldir. 1984 romanındaki durumdan farklı olarak dil, *Gece*'de daha soyuttur. Orwell, dili bilinci yöneten ve zihni yönlendiren bir işlevle kullanır. Ancak Karasu'nun romanında dil, daha semboliktir; korku, baskı ve karanlık soyut bir şekilde dil üzerinden okuyucuya hissettirilir.

Gece romanında "Gecenin işçileri" sözcüğü ortak bilinç dışının arketiplerinden karanlık korkusunu hatırlattığı için başlı başına bir baskı aracı olur. Onlar aynı zamanda yargılayıcı, infazcı, ihbarcı işlevlerini de yerine getirir. Buna karşılık *Gece* işçilerinin karşısında yer alan Gündüzcüler; dışlamayı, aşağılanmayı, küçümsenmeyi temsil ederler. Gündüzcü sözcüğünün arketipsel karşılığı aydınlık, mutlak var oluş yani Tanrı'dır. Eserde Gündüzcülerin küçümsenmesi distopyanın doğasına uygundur. Bu söylem toplumda olası bir itaatsizliği önlemek gibi bir işleve sahiptir:

En kötü bir karabasanda duyulacak kaygı, korku, sıkıntı karışımı bir daralma içinde kendimi güçbelâ sokağa attım. Çocuklar, büyükler, durmadan bağıryorlardı arımdan. "Gün-düz- cü-cü-cüüüü. Gündüzcü-cü-cüüüü..." Yeni çıkan sözlerden olsa gerekti bu. Ama gecenin işçilerinin duvarlarda, taşlarda bıraktıktan sözler, dilsel izler arasında böyle bir aşağılama sözüne rastladığımı anıyamıyordum. Hâlâ da anıyamıyorum ya... Bu sabah gene baktım yollara, direklere. Öyle bir şey yok. Oysa o gün, çocukların seslenişinde aşağılayıcı bir saldırganlık vardı. Gündüz- cü, gecenin karşıtı diye kullanılabilirdi; ama "gececi", olsa olsa, benim kafamda bir anlam taşır. Yoksa, herkesçe bilinen bir şeyi ben buldum, ilk ben düşündüm mü sanıyorum? (2013, s.46)

Eserdeki karanlık- aydınlık karşıtlığı yukarıda ifade edildiği gibi arketipik bir durumdur. Bu durum, evrensel düzeyde okuyucuların eserle özdeşlik kurmalarına, dolayısıyla edebî zevk almalarına imkân verir (Sarıççek, 2014, s.67). Karanlığın karşısında yer alanlara söylenen "Gündüzcü" sözcüğünün tam olarak neyi temsil ettiğine dair yorum ise okuyucuya bırakılır. 1984'teki "düşünce-suçlusu" sözcüğü gibi "gündüzcü" sözcüğü de mevcut rejime karşı olanları tanımlamak ve onları yaftalamak için kullanılır. Distopik metinlerde sistem aleyhinde eylemde

ve söylemde bulunanları sistemin dışına atmak ve toplumdan dışlamak için bu kişiler, küçük düşürülerek dirençleri kırılır.

Distopik romanlarda bireylerin toplum içinde hangi rolü üstlenecekleri ve hangi konumda yer alacakları yukarıdan gelen sert ve değiştirilmez kurallarla belirlenir. Bireylerin özgür iradelerine geçit verilmez. Bu yüzden farklı düşünen ve eylemde bulunan herkes cezalandırılır, çünkü sisteme uymayan her birey bir tehdit olarak kabul edilir. Sistem, böyle bir durumla karşı karşıya kaldığında farklılıkları acımasızca bastırır. Tüm bu çaba, distopyaların tekdüze insan modeli oluşturmasının ve bireyselliği yok saymasının bir sonucudur. Distopik romanlarda sistem; bireyi şekillendiren değil, bastıran bir güç olarak kurgulanır (Çelik, 2015, s.57).

“Gecenin işçileri” epeyden beridir artık herkesin ağzında dolaşan bir deyim. Buna karşılık olacak bir deyim, örneğin “gündüzün işçileri” deymi, kullanılmıyor. Hiç değilse, kullanıldığını daha işitmediğimi söyleyebilirim.

Gene de, birtakım kimseler, besbelli, “Gündüz” adına birleşip gece adına birleşmiş olanları vuruyor; ya da çocuklar, mahalle içlerinde “gündüzcü” diye bağırarak insanı kovalama oyununu oynuyorlar. (2013, s.223)

Romandaki Yargılamalar Bakanlığı adlandırması tıpkı 1984’teki Sevgi Bakanlığı adlandırması gibi bir yanılsama durumudur. Bu yapı, bireyleri cezalandırmakla yetinmez, aynı zamanda bireylerin mütemadiyen izlenildiğini onlara düşündürür. “Sicil” odası da yine rejimin baskı araçlarından biridir. Bireyler sorgulanır, fişlenir ve cezalandırılır.

Gündüz vakti yaklaştığında tedirgin olan Gece işçileri, aydınlanan şehre bakarlar ve şehir onlara göre “ettopraklılık” hâline gelmiştir. Gece işçileri için bu sözcük, cansız ve anlamsız bir mekânı çağrıştırır. Gece olunca insanların evlerine dönmeleri beklenir. “Gecelik sığınaklar” denilen yerlerde geceleme suçtur. İnsanlar geceleri evlerine dönmeyip bu sığınaklarda kalmayı tercih ederler, çünkü gece sokakta görülenler karanlığın içinde yitip giderler. Bu durum da yine karanlığın arketipik anlamıyla bağdaşır. “Güneş Hareketi” de metinde geçen gizli, ideolojik bir kurumdur. İdeolojiye karşı gelenlerin oluşturduğu bir kurum gibi görünse de gerçek tam aksidir. Bu hareketin bir benzeri 1984 romanında “Kardeşlik” örgütüdür. Winston da N. gibi bu örgütün başta muhalif bir oluşum olduğunu düşünür. Her iki eserde de bu oluşumların gerçekliği konusunda kesin bir yargıya varılmaz. Sistem, muhalifleri ortaya çıkarmak ve sistem dışı etmek için sahte bir oluşum yaratmış olabilir. Kardeşlik ve Güneş Hareketi ifadeleri ismi ile anlamı zıt yanıltıcı sözcüklerdir. Bireyin umudu dil üzerinden distopyalarda tuzağa düşürülür.

Anlatıcı, yozlaşmış ve parçalanmış bu sembolik dilden başka bir dille kurtulacağına inanır. “(...) kusursuz yapıtlarla, yontulu biçili yazılarla sanıyoruz ki sözcüklere eşi görülmemiş bir düzen kurduracak ölüme karşı insanın utkusunu tazeleyeceğiz.” (Karasu, 2013, s.190-191) ifadesi dilin gücünü gözler önüne serer. Bu distopik evrende dil, hem karanlığa iten hem de aydınlığa çıkaran bir işleve sahiptir:

Yazı yazmak, kitap yazmak, bu iletimin bir parçası. Bunu unutuyoruz da, kusursuz yapıtlarla, yontulu biçili yazılarla sanıyoruz ki sözcüklere eşi görülmemiş bir düzen kurduracak, ölüme karşı insanın utkusunu tazeleyeceğiz. Oysa, uçsuz bucaksız iki karanlığın arasına sıkışmış bir yaşamda, bu karanlıkların varlığını öğrenip üzerinde düşünesiye geçirdiğimiz süre içinde yanıltılarımız, yanılgılarımız, bizi garip bir güven duygusuna götürüyor; ya da, öyle görünüyor. (2013, s.190-191)

Roman boyunca kaosun, karanlığın, şiddetin egemenliğinde kurulması planlanan dil; karanlığın ortasında bir ışık olabileceğine inanılan umudu ifade eder: “Dil bu karanlığın içinde yaşayabilirmiş gibi görünen tek şey olacak. Hiçbir ağırlığın, hiçbir gerçekliğin kalmadığı bu yerde. Karanlığın gerçekliğe benzer tek yanı, konuşulabilmesi olacak. İki kişi arasında. İki duvar arasında.” (Karasu, 2013, s.15) Burada dil, karanlığın karşısında direnen tek varlıktır.

Dilin gücü, 1984 romanında da oldukça etkilidir. Yenisöylem sözlüğü üzerine çalışan ekip üyesi Syme’in Winston’a söylediği “Dil yetkin bir duruma geldiğinde Devrim tamamlanmış olacak. Yenisöylem İngos’tur, İngos da Yenisöylem’dir,” cümlesi, Parti’nin bir ideolojisinin de dil olduğunu vurgular. 1984 distopyasında halihazırda tasarlanan dil, baskının, şiddetin görünür hâli olacaktır.

1984 ile Gece’de dil ve dilin anlamı sosyal hayatın her alanında çarpıtılmış bir şekilde yer alır. Bu çok katmanlı dil sembolü, düşüncüyü şekillendirir ve sınırlandırır. 1984’te iktidarın “Yenisöylem” adını verdiği yapay dille, Gece’de hâkim olan dil; bireylerin zihnini daraltan bir işleve sahiptir. Dil, her iki romanda distopik anlamda iletişim aracı olmaktan öte düşünmenin ve direncin önünü kesen bir denetim nesnesidir.

Otoritenin Uygulayıcıları: Düşünce Polisi ve Gece İşçileri

1984’te Okyanusya’da totaliter rejimin baskı unsurları ilk olarak bireyler üzerinde kurulur. Bu bağlamda baskı unsurunu uygulayanlar Düşünce Polisi’dir. Bireyleri sürekli denetim altında tutan Düşünce Polisleri, yalnızca fiziksel anlamda bireyleri baskılamaz; aynı zamanda psikolojik olarak da onlar üzerinde varlığını hissettirir. Bunun için toplumu denetleyen tele-ekranslar Düşünce Polisi’nin işini kolaylaştırır:

Hiç kuşkusuz, ne zaman izlendiğinizi anlamanız olanaksızdı. Düşünce Polisi'nin, kime ne zaman ve hangi sistemle bağlandığını kestirmek çok zordu. Herkesi her an izliyor da olabilirlerdi. Ama size istedikleri zaman bağlanabildikleri açıktı. Çıkardığınız her sesin duyulduğunu, karanlıkta olmadığınız sürece her hareketinizin gözetlendiğini varsayarak yaşamak zorundaydınız; zorunda olmak ne söz, artık içgüdüye dönüşmüş bir alışkanlıkla öyle yaşıyordunuz. (Orwell, 2016, s.15)

Düşünce Polisleri sistemde tek başına değildir. Onlar, yalnızca devlet adına çalışanlardan oluşmaz; toplumdaki her birey onlar adına çalışabilir. Sisteme zarar verebilecek bireyleri Düşünce Polisi'ne ihbar ederler. Bu yüzden her an, her yerde ajanlar, casuslar olabilir. Kimin muhbir olduğu veya olmadığı konusunda Winston da sürekli gelgit yaşar. Winston'ın hissettiği gibi şüphe üzerine kurulu düşünceler toplum arasında güvensizlik ortamı oluşturduğu için bireyin sistemle savaşıma cesareti kırılır ve sonunda birey Rejim'e itaat etmekten başka yol bulamaz: “Düşünce Polisi varken, başka bir yol yok.” (Orwell, 2016, s.194)

Bireyler; toplumda korku yaratan, kaosu besleyen en önemli yapılardan olan Düşünce Polisi'nin eline düşmekten korkarlar. (Orwell, 2016, s.89) Ondan kurtulmak neredeyse imkansızdır. Eninde sonunda suça meyilli olanları Düşünce Polisi yakalar ve sistemin kendisine verdiği sonsuz yetkiyle cezalandırır ve gerekirse öldürür. Böylece bireyler, sürekli izlenildiklerini düşündükleri için kendi kendilerine bir oto-kontrol geliştirir. Suçlular genellikle Düşünce Polisi tarafından “buharlaştırılır” yani fiziksel olarak yok edilir.

Düşünce Polisi, işlenmiş suçtan çok işlenecek suça odaklanır. Amaç, oluşması mümkün olan suçu tespit edip durdurmaaktır. Sistemin aleyhinde bir eylemin oluşmasına müsaade edilmeden bireyin cezalandırılması sisteme daha az zarar verir:

Saptandıkları zaman kesin ölüm demek olan düşünceler ve davranışlar resmi olarak yasaklanmamıştır ve ardi arası kesilmeyen temizlikler, tutuklamalar, işkenceler, hapse atmalar ve buharlaştırmalar gerçekten suç işlemiş olan kişileri cezalandırmak için değil, ileride suç işleyebileceği düşünülen kişileri yok etmek amacıyla uygulanır. (2016, s.230)

Düşünce Polisi'nin yaptığı en önemli işlerden biri de manipülasyondur. Bunlardan biri, halk arasında “Kardeşlik” örgütü fikrini yaymasıdır. Bu sözde örgüt, rejime karşı kimselerden oluşmaktadır. Bu örgütün varlığı roman boyunca kesin değildir. Yer yer örgütle ilgili söylentilerde rejime karşı fikirde olanlar bu örgüt sayesinde tespit edilecektir. Böylece Düşünce Polisi'nin kontrol edemediği yerlerde bu örgüt devreye girer. Winston, örgütün var olup olmadığıyla ilgili O'Brein'le konuşur. O'Brein örgütün gerçekten var olduğunu söyler

(Orwell, 2016, s.190). Ancak romanın ilerleyen sayfalarında Winston ve O'Brein arasında geçen konuşmada örgüt uzun uzun tartışılır. Örgüt, gerçekten var mı yoksa yalnızca bir yönlendirme aracı mı belli değildir. O'Brein'in örgütün varlığına dair verdiği yanıt Winston'ın zihnini karıştırmaya yöneliktir: *“Bunu asla öğrenemeyeceksin, Winston. Seninle işimiz bittiğinde seni salıversek de, doksan yaşına kadar da yaşasan, bu sorunun yanıtının Evet mi, yoksa Hayır mı olduğunu asla öğrenemeyeceksin. Ömrün boyunca kafanda, çözülmemiş bir bilmece olarak kalacak.”* (Orwell, 2016, s.282)

Orwell'ın distopyasında Düşünce Polisi, yalnızca fiziksel olarak baskı ve şiddetin temsilcisi değildir. Zihinsel ve duygusal işkenceci, totaliter sistemin somut bir elidir. Topluma yayılan korkunun ana kaynağıdır. Rejimin amacı, ilk olarak bireyin zihnini kontrol etmektir. Bunun için de Düşünce Polisi en elverişli yapıdır: *“Okyanusya'da Düşünce Polisi'nden başka hiçbir şey etkili değildir.”* (Orwell, 2016, s.217)

Gece romanında korku, baskı ve şiddetin uygulayıcıları Gece işçileridir. Kim oldukları ve nasıl Gece işçisi oldukları bilinmez ancak onlar toplumda büyük bir korkunun kaynağıdır ve onların nasıl göründüklerine dair belirsizlik hâkimdir.

Öyle ki artık yüzlerinin bile yarısını yiyen başlıklarıyla, sakalları bıyıklarıyla, gecenin işçileri birbirinden ayırt edilmez hale gelmişler. Başlıksız, sakalsız, bıyıksız görülseler tanınmayacaklar şimdiki arkadaşlarınca. Bu halleriyle ise, onları anaları babaları bile tanıyamaz. İstenen, tanınmamaları; görevlerinin ürktüçülüğünden başka bir şey düşündürmemeleri. (Karasu, 2013, s.24)

Gece işçilerinin tek bir hedefi vardır: Topluma korku salmak. Onlar, gecenin ve karanlığın somut hâlidir. Gündüz saatlerinden rahatsızlık duyar ve karanlıktan beslenir. Romanda belirsiz bir güç olarak okuyucu karşısına çıkan Gece işçileri, karanlık rejimin fiziksel unsurudur. Gece işçileri, sokakta elinde ekmek olan bir gence saldırıp onu parçalayarak öldürür. Bu durum distopik şiddetin en ağır göstergesidir. Gözetleyen, infaz eden Gece işçileri; aynı zamanda rejimin propagandacıdır. *“Gece Gelecek”* cümlesini şehrin her tarafına yazarlar ki toplum geceye ve rejime itaat etmeye hazırlanabilsin (2013, s.41). Sokakta şiddetin görünürlüğü Gece işçileri yoluyla giderek artar:

Kimliklerine ve gerçekliklerine dair belirsizlik, sokakta varlıkları artıp görünür oldukça silinmeye başlar: *“Gecenin işçileri, başlangıçta, ancak anlatılan, iştirilen, konuşmalara konu olan birtakım kişilerdi; zaman geçtikçe tek tük görülür, duyulur hale geldiler; iyice ortaya çıkıp*

herkesi yıldırmaları, vurmaları, kırmaları, öldürmeleri ancak çok sonra, şu pek yakın günlerde bir gerçeklik oluverdi herkes için.” (2013, s.57)

Gece işçilerinin yaptıkları baskı ve şiddet dozunu arttırarak devam ettikçe bu duruma ses çıkarmayan kimseler dikkat çeker. Gece işçileri yalnızca fiziksel şiddetle güçlenmezler, aynı zamanda toplumdaki tepkisizlik de Gece işçilerinin güç ve yer edinmelerini sağlar. Fiziksel şiddet ve baskıyı sergilediklerinde de kendi yanlarına çekebilecek kişileri bulurlar. Bu yolla tıpkı 1984’te Düşünce Polisi’nin yanında yer alan topluluk gibi Gece işçileri de topluma korku yayarken etrafında topladığı sessiz kalabalıkla yaptıklarını toplum üzerinden meşru kılar.

Gecenin işçileri attıkları dayaklar, yaptıkları deneylerle, işledikleri cinayetler, ya da, şu yoldaki, bu yoldaki baskılarıyla korku, yıldı, usanç yaratmakla kalmadılar. Kurnazca davrandılar; ele geçirilecek kapıları, su başlarını gürültüsüzce, ya da pek az gürültü çıkararak, adım adım ele geçirdiler. Her baskıda, her yasakta, her adımda, kendilerine bağlılık, yakınlık duymadıkları halde o belirli konuda kendilerine karşı duramayacak birtakım kişiler, öbekler, kuruluşlar bulmağa, yaptıklarını yaparken bunları yanlarında bulundurmağa özen gösterdiler. Bir yasağın —hem de dolaysızca kendilerini etkileyecek bir yasağın— konması, açık duran bir kapının kendilerine kapatılması karşısında bile gecenin işçileri, ses çıkarmayanlardan yararlanmasını bildiler, başardılar. (2013, s.185)

1984’te Düşünce Polisi’nin bağlı olduğu Parti Rejimi’nin ve dolayısıyla Okyanusya’nın lideri Büyük Birader’dir. Totaliter rejimin en üstündeki bu kişiye dair bilgiler belirsizdir. Kimse onu görmemiştir; o, yalnızca rejimin bir yüzüdür:

O, duvarlardaki posterlerde bir yüz, tele-ekranlarda bir sestir. Onun asla ölmeyeceğinden kesinlikle emin olabiliriz, ne zaman doğduğu ise belirsizdir. Büyük Birader, Parti’nin dünyaya görünmek için büründüğü surettir. İşlevi, bir örgütten çok bir bireye karşı daha kolay duyulabilecek sevgi, korku ve saygı gibi duyguları kendisinde odaklandırmaktır. (Orwell, 2016, s.227)

Gece işçileri de benzer bir lidere sahiptir. Kim olduğuna dair bir bilgi yoktur:

Önceleri, başlarındaki adamın kim olduğu yolunda her kafadan başka ses çıktı. Sonra bu adama değişik üç dört ad yakıştırıldı. Bir ara herkes belli bir ad üzerinde anlaştı. Daha sonra, onun da ardında başka biri ya da birileri olduğu ileri sürüldü. Ne zamandır sürüp gider bu sözler. Gecenin işçilerinin nasıl çalıştığına bakılırsa bir tek kişiye bağlı oldukları da hemen belli oluyor, diyenler var. (Karasu, 2013, s. 44)

Gece işçileri; baskı kuran, şiddet gösteren ve gözetleyen bir işleve sahiptir. Rejimin/ karanlığın ilerlemesi Gece işçilerinin ne kadar ileriye gidebileceğiyle doğru orantılıdır. Gece işçilerinin tanımları ve kimlikleri belirsizdir. Onlar yalnızca kendilerine biçilen görevi yerine getirmeye odaklıdır. 1984 romanında Düşünce Polisi gibi Gece işçileri de sistemi devam ettirmeye çalışır. Kendilerine biçilen görev gömleğini hiç çıkarmadan sistemin önüne çıkan her şeyi silip süpürür.

Parti Rejimi ve Sembolik Kuşatma Altında Otorite-Gözetim-Korku

Distopyalar, birey üzerinde denetim mekanizmaları kurarak iktidarın devamlılığını sağlamayı amaçlar. Her distopik metin bu bağlamda farklı denetim araçları, farklı iktidar biçimleri kullansa da bireyin içinde bulunduğu sistemin sorgulanamaz, en ideal düzen olduğuna dair inancın diri tutulmasını ve bunun içselleştirmesini sağlar. Böylelikle birey, bireysellikten çıkıp tek tip insana dönüşerek sorgulayamaz ve eleştiremez hâle gelir (Neydim, Polatel, 2020, s. 70).

1984 romanında Parti Rejimi'nin toplumda yaydığı korku, distopya sisteminin en güçlü nesnelerinden biridir. Yalnızca fiziksel bir eylemin getirisinden korkulmaz, zihinsel ve psikolojik eylemler de cezalandırılır: “*Düşüncesuçunun KENDİSİ ölümdür.*” (Orwell, 2016, s. 35) Otorite ve baskı tehlike gördüğü, sistem için risk teşkil eden kişilerin üzerinde şekillenir: “*Parti sloganında dendiği gibiydi: ‘Proleterler ve hayvanlar özgürdür.’*” (Orwell, 2016, s. 85) Çünkü proleter yani işçi, emekçi sınıfı Rejim’e göre bilinçsiz ve önemsiz görüldükleri için tehlike oluşturmaya çalışmaları düşünülür. Yani bilinçsiz bir bireysen sistem için tehlikeli değilsin, algısı yaygındır.

Rejim için bireyin ve toplumun özgür olması söz konusu olamaz. Sistemin sağlıklı devam edebilmesi için baskı, şiddet ve kısıtlama gerekir. “*Özgürlük, iki kere iki dört eder diyebilmektir. Buna izin verilirse, arkası gelir.*” (Orwell, 2016, s. 85) O’Brien tarafından Winston’a sarf edilen bu cümleler sistemin amacını örtük bir şekilde açıklamış olur: “*Parti, iktidarda olmayı, yalnızca kendi çıkarı için istiyor. Başkalarının iyiliği bizim umurumuzda değil, bizi ilgilendiren yalnızca iktidardır. Servet, lüks, uzun yaşamak ya da mutluluk değil, yalnızca iktidar, salt iktidar.*” (Orwell, 2016, s.286)

Sistemin istikrarı, tüm bireylerin ve toplumun üzerindedir. Yalnızca iktidarı ayakta tutmak ve sorunsuzca iktidarın devam etmesini sağlamak, bütün kazançlardan daha önemlidir. Parti; insanın tüm ailevi, toplumsal, duygusal bağlarını koparmayı hedefler. Sevgi, dostluk, aşk, güven, sadakat, arzu gibi insan ilişkilerine dayalı kavramlar yok edilecektir. Sanat, edebiyat, bilim gibi alanların gelecekte bir önemi kalmayacaktır. Güzel-çirkin ayrımı olmayacak ve

merak, yaşama sevinci gibi duygulara yer verilmeyecektir. Büyük Birader ve Parti dışında hiçbir sadakat kabul görmeyecektir. Kısacası sisteme zarar verebilecek tüm ilişki, bağ ve duygular yok edilmek istenir. Yalnızca sürekli büyüyen bir iktidar sarhoşluğuna müsaade edileceği O'Brein tarafından vurgulanır. Korku, şiddet ve baskı unsurları sistemin ilerlemesine engel olabilecek herkes ve her şey için meşrudur:

Bunun sonsuza dek böyle olacağını hiç aklından çıkarma. Postal her zaman üstüne basacak bir insan yüzü bulacak. Her zaman alt edilecek, aşağılanacak bir sapkın, bir toplum düşmanı bulunacak. Elimize düştüğünden beri başına gelen her şey sürüp gidecek, hem de daha da şiddetlenerek. Casusluk, ihanetler, tutuklamalar, işkenceler, idamlar, ortadan kaybolmalar dur durak bilmeden sürüp gidecek. Bir zafer dünyası olduğu kadar bir terör dünyası olacak bu dünya. Parti ne denli güçlenirse, o ölçüde hoşgörüsüzleşecek: Muhalefet ne denli zayıflarsa, zorbalık o ölçüde artacak. (Orwell, 2016, s.291)

1984 evrenine hâkim duyguların başında *Gece* romanında olduğu gibi korku gelir. Karakterlerin yüzü dahi “korkunç” olarak ifade edilir. Winston, eski ve yeni rejimin karşılaştırmasını korku sözcüğüyle açıklar: “*Eskiden bir erkek bir kızın bedenine bakınca safça baştan çıkardı, diye geçirdi aklından. Oysa artık katıksız aşk ya da katıksız şehvet diye bir şey kalmamıştı. Her şeye korku ve nefret karıştığı için, artık hiçbir duygu katıksız değildi.*” (Orwell, 2016, s. 143). Celâl Üster (2010), 1984 kitabında yer alan “Bin Dokuz Yüz Seksen Dört: Bir İnsanlık Karabasanı” adlı yazısında korkuyu, topluma dayatılan düzenin bir somut yansıması olarak görür. Korku, tüm bu distopik evrenin en önemli kontrol mekânizmasıdır.

Gece’de belirli bir rejim, parti veya sistem adı yoktur. Toplum sembolik bir kuşatma veya gücün esareti altında yaşar. Eserdeki otoritenin belirsiz oluşu, eseri daha soyut bir düzleme çeker: “*Bu adam, her kim ise, işçilerin işlediği en ufağından en büyüğüne dek her kabahate, her suça tek bir ceza verdiği için hem çok bağlanan, hem çok korkulan, çekinilen bir kişi.*

Tek ceza, ölüm cezası.” (Karasu, 2013, s.45) Otorite figürü, topluma korku yayar, kimliğinin belirsiz oluşu da bu korkuyu daha da besler.

Karasu’nun evreninde, şiddet ve baskı sokaklarda görünür bir şekilde yer alır. Bu yüzden toplum bu durumu kanıksar ve yaşamın olağan bir akışı olarak kabul eder. “*Şehrin en büyük alanında sabahları akıp giden kalabalık, geceleri dövülüp, vurulup öldürülen, yol ortasında bırakılanları, gene yol ortasında bırakılmış, belli yerleri kanlar içinde, genellikle kolları, bacadan kırılmış adamlardan ayırt etmeği öğrendi yavaş yavaş.*” (Karasu, 2013, s.69) Toplum tarafından alışılga gelen şiddet görüntüleri okuyucu için bir eleştiri fırsatı da yaratır:

Gazete okurken, birileriyle konuşurken, anlatılan, iletilen acılar, kötülükler, cinayetler karşısında, ölümler, kıyımlar, kırımlar karşısında içi oynaması gerektiğini duyduğu halde gönlünden herhangi bir kıpırtı, herhangi bir ürperti geçmeyenler vardır: Bundan ötürü kaygı duyarlar. Kimi ise, herhangi bir şey duyması gerektiğini de düşünmez, herhangi bir şey de duymaz; bundan ötürü kaygılanmaz; kaygılanmayı anlayamaz... (2013, s.155)

“Gece, insanların içinde uyuklayan korkuları uyandırdı; onları uyanık tuttu.” (Karasu, 2013, s.192) Gece, korkuyla özdeşleştirilir. Gece yalnızca bir zaman dilimi değil; baskı, korku ve şiddetin de sembolik hâlidir. Burada gece ve korku iki şekilde düşünülebilir. Hem gece, insanların kendi ile baş başa kaldığı bir zaman dilimidir. Böylece insan, kendisiyle, korkularıyla, eksik yönleriyle yüzleşir hem de gece ortaya çıkan otoritenin figürü Gece işçileriyle karşılaşma zamanıdır. Gecenin bir otorite olarak belirsizliği geceye duyulan korkuyu daha çok pekiştirir:

Gece nerede, hangi anda başlar? Buna hangimiz karar verebildi? Gecenin geleceği, geldiği, indiği, sardığı, gömdüğü, hep birer benzetim olarak, söylenebilir, gecenin üzerimize kapanmakta olduğunu, bizi ezeceğini hepimiz gördük. Hangimiz, kaçınılmaz olduğu bilinen şeyler karşısında bile, kendini biraz daha aldatmaktan, bu kaçınılmazdan kaçılabilceği, belki de bu korkulanın başa hiç gelmeyeceği umuduna —bütün boşluğunu bilerek— kapılmak çocukluğunu göstermekten utanç duydu? (2013, s.160)

Gece’de televizyonlar, gazeteler gibi yayın organları toplumu kışkırtır. Aynı zamanda toplumda yayılan söylentiler de bu yönlendirmeyi destekler. Bu durum 1984’te de görülür. Otoriteler kendine hizmet eden araçlar üretir. Böylece yayın organları aracılığıyla toplumun hafızasını, bilincini kendi istediği gibi biçimlendirir.

Her iki romanda da korku, gözetim, otorite distopik olarak varlık gösterir. 1984’te iktidarın denetimi ve baskısı Parti ve Büyük Birader’le simgeleşirken Gece’de distopik unsur daha soyut ve varoluşsal düzlemde kalır. Gece romanı, sembolik bir karanlığın zihinsel kuşatmasını gösterir. Distopik metinlerde totaliter rejimlerin yarattığı korku ve baskı unsurları metnin ana teması etrafında şekillenir. Her iki distopik romanda bu şiddet yalnızca fiziksel değil, zihinsel bir tahakküm aracıdır. Distopik anlatılarda şiddet, bireyleri yıldırma ve toplumu susturma için kullanılır; korku ise bireyleri sindiren, uzun vadede içselleşen bir sansür aracıdır.

Direnış ve Teslimiyet

Distopik romanlarda inşa edilen görünürde mükemmel düzene biri veya birileri şüpheyile yaklaşır. 1984’te Kardeşlik örgütü bu direnişin en önemli simgesidir. Sisteme şüpheyile yaklaşan ve güvenini kaybeden Winston, otorite tarafından kabul görmeyen eylemlerde bulunur: Günlük yazma, Julia’yla yakın ilişki kurma gibi... Bu, Winston için otoriteye bir

başkaldırıdır. “Onlardan nefret ederek ölmek, özgürlük buna denirdi işte.” (Orwell, 2016, s. 305) Bu cümle, Winston’ın direnişinin söze dökülmüş hâlidir ancak otorite direnişi fark edip duruma anında müdahale eder. Sonrasında yapılan bir ameliyatla Winston’ın bilinci temizlenir ve o, tekrar otoriteye sadık biri hâline getirilir.

Başını kaldırıp o kocaman yüze baktı. O siyah bıyığın ardına gizlenen gülümseyişinin anlamını kavraması kırk yılını almıştı. Ah, o acımasız, boş aldanişlar! Ah, o sevecen kucaktan dik kafalı, bile isteye kaçışlar! Yanaklarından cin kokulu iki damla gözyaşı süzüldü. Ama artık her şey yoluna girmişti, mücadele sona ermişti. Sonunda kendine karşı zafere ulaşmıştı. Büyük Birader’i çok seviyordu. (Orwell, 2016, s.322)

Gece’de ise otoriter sistemde bir aydın olan N. rejim karşıtı tutumları ve düşünceleri nedeniyle O. ve Sevinç tarafından bir tuzağın içine çekilir. N.nin bastırılması ve sistemin devamı için susturulması gereklidir. Bir aydın olarak N. otoriteye karşı bir direniş hareketine dâhil olur. Sevinç tarafından yazılan bir mektup alır. Mektupta öğrendiği, kendisinin direnişe karşı oluşturulan bir toplantıya seçilmiş olmasıdır. Yurt dışında yapılacak bu toplantıya katılacağını sanan N. kendisine kurulan tuzağı anlamaz. Görevi kabul etmemesi durumunda beş yakın arkadaşının zarar göreceğini ya da görevi kabul ettiği takdirde gittiği yerde planlı bir şekilde saldırıya uğrayacağını öğrenir. Televizyonlar aracılığıyla bu saldırının sıradan ve kişisel olduğu duyurulacaktır. Böylelikle N. toplum önünde küçük düşecek ve susturulacaktır. Otoriteye karşı gelmek veya otoriteyi kabul edip sinmek her ikisi de N. için zor seçeneklerdir. Bu ikilem N.yi psikolojik bir kaosa sürükler. “Her şey yoldan çıkmağa başlıyor.” (Karasu, 2013, s. 152) Sonra otel odasında bıçaklanır. Ülkesine döner ve gazeteler N.nin haberini verir. Bir süre sonra akıl hastanesine yatırılır. N. için gerçek, yalan birbirine karışmış durumdadır. “Baştan beri her şey bir oyun gibi tasarlanmıştı. Birilerine, ya da, kimilerinin söylediğine inanmakla çocukluk etmiştim.” (Karasu, 2013, s.171)

Sonuç olarak N. sistem tarafından sindirilmiş ve direnci kırılmış bir kişiye evrilir. “Susacağım artık. Ne dersiniz onu yapacak, kararınız ne olursa ona uyacağım.” (Karasu, 2013, s.154) Otoriter sistemin bir parçası olmak istemeyen N.nin umutla ördüğü direnişi, sistemin mekanizmalarıyla kırılır ve N.’nin yalnız kalmasına neden olur.

Winston ve N. karakterleri distopya evreninde bilinçli, sorgulayan, değişime açık karakterlerdir. Oysaki sistem bilinçsiz, sorgulamayan ve mevcut düzeni olduğu gibi kabul eden bireyler ister. Winston ve N. romanların sonunda yalnızca sisteme karşı olan dirençlerini kaybetmekle kalmazlar, aynı zamanda insan ruhunun kendine yabancılaşmasını da yaşarlar.

Bireysel özgürlük, salt totaliter bir sisteme karşı savunmasız ve yalnızdır. Her iki karakterin de yenilgisi, gerçekte bağ kurabilen insanın acıklı mağlubiyetinin göstergesidir.

Sonuç

George Orwell'ın 1984'ü ile Bilge Karasu'nun *Gece*'si biçim ve yapı bakımından büyük farklılıklar taşımalarına karşın, bireyin modern toplumda karşı karşıya kaldığı parçalanma, denetim ve yalnızlık temalarını işleyerek aynı eleştirel zeminde buluşurlar. 1984, dışsal ve siyasal bir distopyayı temsil ederken *Gece*, içsel ve sembolik bir distopya olarak modern bireyin zihinsel çözülüşünü ortaya koyar. Her iki eser de farklı yollardan geçerek okuru gerçekliğin sorgulanmasına davet eder. 1984, sistemin birey üzerindeki görünür baskısını, *Gece* ise bireyin kendi iç karanlığında, dilin sınırlarında kayboluşunu anlatır.

Dünya distopya edebiyatında 1984 etkisi zamanını ve coğrafyasını aşmış, *Gece* ise Türk edebiyatı çevresinde sınırlı kalmıştır. Taşıdıkları distopik unsurlarla büyük öneme sahip bu eserler arasında karşılaştırmalı edebiyat biliminin alanına girebilecek tek yönlü bir etkileşimden söz edilebilir. 1984 romanı, *Gece* üzerinde aşağıdaki yönleriyle etkili olmuştur:

1. Her iki eserde şahıslar arasında bir paralellik söz konusudur. 1984'ün kahramanları Winston, Julia, O'Brien ile *Gece*'nin kahramanları N., Sevinç ve O. arasındaki simgesel benzerlikler eserlerin distopik kurgusunda etkilidir. Winston ve N.'nin mevcut distopik düzene başkaldırma girişimleri ve bu girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması karakterlerin dönüşümleri açısından önem taşır.
2. 1984'teki Sevgi Bakanlığı ve *Gece*'de Yargılamalar Bakanlığı totaliter düzenin kontrol mekanizmalarındandır. Sevgi Bakanlığı bireyin duygusal ve zihinsel durumlarını yönlendirir, Yargılamalar Bakanlığı düşünsel özgürlüklerin ve bağımsızlıkların ortadan kaldırılmasını hedefler. 1984'te "Kardeşlik Örgütü" ve *Gece*'de "Güneş Hareketi" mevcut düzene karşı birleşmeyi vaatle bulunsa da sistemin bir parçası olan yapılarıdır. Her iki yapı da özgürlük mücadelesinin çoğu zaman bozulmuş bir yapıya dönüşebileceklerini gösterir.
3. Her iki eserde de totaliter rejim eleştirisi, bireysel özgürlük isteği, yabancılaşma ve isyan, içsel çatışma, bozulmuş değerler bağlamında tematik bir özdeşlikten söz edilebilir. Özgürlük mücadelesi, rejim baskısıyla kırılır. Sonuç olarak birey karanlık yönleriyle yüzleşir.
4. Distopyanın işlevselliği bakımından her iki eser büyük benzerlik taşımaktadır. Distopya unsurlarından biri olan sloganların işlevi her iki romanda oldukça etkilidir. "BÜYÜK BİRADER'İN GÖZÜ ÜSTÜNDE" ve "Gece Gelecek" sloganları eserlerde baskı ve yönlendirme araçları olarak karşımıza çıkar. Düşünce Polisi ve *Gece* işçileri mevcut sistemin

en önemli denetim mekanizmalarındandır. Ayrıca bu romanlarda korku, sistemin devamı için kullanılan bir nesnedir.

5. Eserlerde yanıltıcı isimlendirmelerin bulunması, aykırı kahramanların dönüştürülme çabası, denetim mekanizmalarının güçlü olması, ritim ve heyecan yaratıcı olayların yer alması okuyucuda merak duygusu uyandırarak edebî zevk oluşturur.

Gece romanı, 1984 romanını taklit eden özellikler barındırsa da romanların estetikleri ve distopik araçları farklıdır. Orwell sistem eleştirisini gerçekçi ve doğrudan bir dille yapar, Karasu soyut, çok katmanlı ve deneysel bir biçim kullanır. Bu iki roman, gelecek korkusunun ve kaygısının bir sonucu değil; mevcut durumun bir eleştirisidir. Bu açıdan romanları distopik düzlemde değerlendirerek çağına ve ötesine karanlık öngörülerde bulunur.

Kaynakça

- Akman, İ. (2016). *Bilge Karasu'nun Eserlerinde Postmodern Unsurlar*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi): Diyarbakır.
- Atasoy, E. (2017). “Ütopyacılık, Ütopya ve Distopya Üzerine Genel Bir Bakış”. *Doğu-Batı*, S. 80, s.55-71.
- Cengiz, Semran. (2015). “Bilge Karasu’dan Distopik Bir Modernizm Eleştirisi: *Gece*”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(37). s.49-54.
- Claeys, G. (2017). “Distopyanın Kökenleri: Wells, Huxley ve Orwell”. *Ütopya Edebiyatı* (çev. Zeynep Demirsü). Haz. Gregory Claeys. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Çelik, E. (2015). “Distopik Romanlarda Toplumsal Kurgu”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), s.57-79.
- Hançerlioğlu, O. (1978). *Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar*. C. 7, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (2019). *Düşünce Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hazır, M., Dereci, T. (2017). “Hayat Bir Distopyadır. Modernlikten Postmodernliğe Bir Ütopya- Distopya Dikotomisi İçinde Toplum”. *Doğu Batı*. S. 80, s.95-116.
- Karasu, B. (2013). *Gece*, İstanbul. Metis Yayınları.
- London, J. (2008). *Demir Ökçe* (çev. Levent Cinemre). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mannheim, K. (2002). *İdeoloji ve Ütopya* (çev. Mehmet Okyayuz). Ankara: Epos Yayınları.
- Neydim, N., Polatel, N. (2020). “Distopya Romanlarının Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi; Çevirilerinin İncelenmesinde Öne Çıkan Kuramsal Yaklaşımlar”. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*. S. 12, s.53-75.
- Orwell, G. (2016). *1984* (çev. Celâl Üster). İstanbul. Can Yayınları.

- Sarıççek, M. (2013). *Modern Kahramanın Mitolojik Yolculuđu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sarıççek, M. (2014). “Gölgeler’de ‘Gölge’ Arketipi”. *Mehmet Âkif ve Gölgeler*. Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları: Ankara.
- Sutherland, J. (2018). *Edebiyatın Kısa Tarihi* (çev. Tufan Göbekçin). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Vieria, F. (2017). “Ütopya Kavramı”. *Ütopya Edebiyatı* (çev. Zeynep Demirsü). Haz. Gregory Claeys. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Extended Abstract

The wars, political transformations, and rapid advancements in science and technology that took place at the end of the nineteenth century and the beginning of the twentieth century led to a decline and eventual exhaustion of modern humanity's hope for the future. In such a context, the idea of utopia gradually gave way to the notion of dystopia. In dystopian narratives, hope is replaced by fear, and freedom by control. These imaginaries are constructed around themes such as authoritarian oppression, alienation, environmental destruction, and totalitarian regimes. While themes such as totalitarian rule, unlimited surveillance and control, technological domination, and the collapse of moral values are commonly explored in these dystopias, their primary purpose is not to portray a possible future, but rather to offer a critique of the existing order.

1984, written by George Orwell and published in 1949, is one of the seminal works of dystopian literature. *Gece (The Night)*, written by Bilge Karasu and published in 1985, is a dystopian narrative within Turkish literature that reflects postmodernist tendencies. Both novels exhibit similar dystopian elements. Identified dystopian motifs such as the functioning of language, agents of authority, the triad of authority-surveillance-fear, resistance, and submission lead to bleak outcomes in the narratives. In these two works, which portray the dominance of totalitarian regimes, the suppression of the individual and society is maintained through mechanisms of control. Both *1984* and *Gece* draw attention to social issues and serve as warnings about the contemporary world.

In both works, the totalitarian regime stands in opposition to the main character and ultimately subjugates them by the end of the narrative. The characterization, thematic elements, the function of institutions, the use of language, the corruption of values, and mechanisms of control all reveal notable similarities. However, these similarities stem from a one-sided influence rather than a mutual interaction.

In *1984*, "Newspeak" is the language of the totalitarian regime. It is a tool of power that delineates the boundaries of individual thought, mentally confines the individual, and controls cognition. In Newspeak, words are gradually reduced or entirely eliminated. As a result, individuals are deprived of the capacity to generate ideas outside the framework of the existing system. The oppression present in every aspect of life is reinforced through language. Here, language also shifts from abstraction to concreteness. The names of institutions, the name of the organization opposing the regime, and the omnipresent slogans are all examples of this

linguistic concreteness: “WAR IS PEACE / FREEDOM IS SLAVERY / IGNORANCE IS STRENGTH.”

In *Gece*, language functions in a more abstract manner, yet it serves a similar purpose as in *1984*. In both novels, language operates as a means of oppression. The use of “Newspeak” in *1984* exemplifies how society is constrained not only physically but also mentally. The pervasive oppression in all aspects of social life extends to consciousness and cognition through linguistic control. In *Gece*, language is more symbolic and abstract. Nonetheless, it occasionally takes on a concrete form. The names of institutions, the organization opposing the system, and the slogans written and spoken in the streets are moments where language acquires concreteness, similar to *1984*. The slogan “Gece Gelecek” (“The Night Will Come”) is a visible phrase appearing in public spaces. In *1984*, the Thought Police, and in *Gece*, the Night Workers, function as primary instruments of the regime’s oppression. They instill fear by suppressing individuals and society through violence and control. In both novels, the identity of the totalitarian authority remains ambiguous. While the regime in *1984* is symbolized by “Big Brother,” in *Gece*, the ruling force is represented by the abstract entity named “Gece” (“The Night”). These two totalitarian powers dominate everyday life, and individuals live in fear and submission to this undefined authority.

In dystopian texts, the dominance established by the regime manifests itself in all aspects of society. In *1984*, this is exemplified through the telescreens, which surveil the populace and create an atmosphere of both physical and psychological oppression. In *Gece*, darkness—an archetype of the unconscious—represents the devil, evil, and the darker aspects of human nature. This darkness permeates the entire social sphere. Those who oppose the regime are stigmatized with the label “Gündüzcü” (“Daylightist”). Here, a symbolic conflict between darkness and light is evident. Light, in its archetypal sense, signifies God, goodness, and the virtuous side of humanity. This symbolic opposition lends *Gece* a distinct literary aesthetic.

Both *1984* and *Gece* feature misleading or paradoxical nomenclature. Ministries such as the Ministry of Love and the Ministry of Truth in *1984* support the dystopian structure through functions that starkly contradict their names. Similarly, organizations like the Brotherhood and the Sun Movement carry names that obscure their true nature. This strategy of deceptive naming sustains a sense of intrigue throughout the narratives and contributes to the aesthetic pleasure experienced by the reader. In doing so, both works succeed in evoking a lasting literary impact.

In both novels, resistance and submission are presented in parallel. As is typical of dystopian fiction, attempts to fight against the system ultimately end in defeat. The steps taken by Winston

and N. toward individual freedom are thwarted through oppression, violence, and manipulation. By the end of *1984* and *Gece*, both protagonists become passive agents of resistance, ultimately finding themselves engulfed in silent obedience. While *1984* examines a system that crushes the individual and eradicates freedoms, *Gece* is a narrative where the dissolution of self and expression is foregrounded, blending language and darkness into a singular, haunting literary experience.